

Lääkkeet ensiapupäivystyksessä

Koulutusmateriaali 2018

Sisältö

- Vastuut
- Lääkkeet ensiapupäivystyksissä
 - Käyttötarkoitus
 - Annostus
 - Lääkkeen ottaminen

- Ensiapupäivystyksen järjestämisen perusedellytys on osaston tai piirin ja toimeksiantajan välinen **sopimus**. Sopimuksessa voidaan tarvittaessa mainita, kuuluvatko autettavan itsehoitolääkkeet päivystykseen.
- **Osaston hallitus voi** ensiapuryhmää kuultuaan **päätää**, ottaako ryhmä ensiapupäivystykseen mukaan itsehoitolääkkeitä.
- Jos päivystyksestä vastaa piiri, päätös tehdään piirissä.
- Yksittäinen ensiapupäivystäjä voi päätää, osallistuuko hän itsehoitolääkkeitä koskevaan koulutukseen ja sen jälkeiseen autettavan itsehoidon tukemiseen.

Kuka voi luovuttaa lääkkeen ensiapupäivystyksessä?

Punaisen Ristin ensiapupäivystystoimintaan koulutettu ja päivystystestin läpäissyt ensiapupäivystäjä voi tukea autettavan itsehoitoa luovuttamalla **yhden annoksen** erikseen määritettyä itsehoitolääkettä/ valmistetta, kun hän on suorittanut itsehoitolääkintää koskevan **koulutuksen**, läpäissyt siihen kuuluvan **testin**.

Vastuu itsehoitolääkkeen ottamisesta

- **Vastuu lääkeohjeen noudattamisesta on ensiapupäivystäjällä.**
- Mikäli lääkkeet on mukana päivystystoiminnassa, on **osaston hallituksella valvontavastuu** siitä, että ensiapupäivystyksessä on lääkekoulutuksen hyväksytysti läpikäyneitä ensiapupäivystäjiä.
- Vastuu itsehoitolääkkeen ottamisesta on lääkkeen ottavalla henkilöllä itsellään.
- Tässä materiaalissa lapsella tarkoitetaan alle 16-vuotiasta.

Toimintaohje itsehoitolääkkeen luovuttamiseen

- Autettavan voi pyytää lääkettä joko kauppanimellä, rinnakkaisvalmisteen nimellä tai vaikuttavan aineen nimellä.
- Lääkkeitä ei aktiivisesti tarjota.

Toimintaohje itsehoitolääkkeen luovuttamiseen

- Punaisen Ristin koulutetun ja testin läpäisseen ensiapupäivystäjän tulee **haastatella** autettava määriteltyjen kysymysten avulla, jos autettava päivystyskäynnin yhteydessä pyytää oireeseen tai vaivaan jotain niistä itsehoitolääkkeistä, jotka on mainittu.

Toimintaohje itsehoitolääkkeen antamiseen

- Kun ensiapupäivystäjä on varmistanut määriteltyjen kysymysten avulla, ettei lääkkeen luovuttamiselle ole estettä, hän saa tukea autettavan itsehoitoa luovuttamalla **yhden annoksen** ko. lääkettä/valmistetta.
- Jos lääkkeen luovuttamiselle ilmenee este, autettavalle ei luovuteta lääkettä ja syy siihen selitetään.
- Tieto luovutetusta lääkkeestä ja sen annos tai syy siihen, miksi lääkettä ei ole luovutettu, kirjataan päivystysasiakirjoihin selkeästi.

Lääkkeet ensiapupäivystyksessä

- Ensiapupäivystäjän tulee tuntea lääkkeiden käyttötarkoitukset ja mahdolliset haittavaikutukset.
- Päivystyksessä voi olla mukana seuraavia lääkkeitä:
 - Ibuprofeeni 400 mg tabletti
 - Parasetamoli 500 mg tabletti
 - Asetyyლისalisyylihappo 500mg tabletti tai 250 mg enterotabletti
 - Hydrokortisoni 50 mg tabletti (kyypakkaus)
 - Hydrokortisonivoide 1%
 - Setiritsiinidihydrokloridi 10 mg tabletti

Ennen lääkkeen luovuttamista

- Lue osana koulutustasi lääkevalikoiman lääkkeiden pakkausselosteet huolella läpi.
- Tiedä mitä lääkkeitä päivystyksessä on käytössä ja mihin vaivaan kutakin lääkettä annetaan ja milloin niitä ei tule antaa.

Päivystystilanteessa

- Haastattele autettava, onko estettä lääkkeen luovuttamiselle?
- Arvioi hänen tilansa muuten, voisiko tilanteeseen auttaa jokin muu, kuin itsehoitolääke?
- Ohjeista, kuinka lääke otetaan.

Ibuprofeeni

Ibuprofeeni

Kauppanimiä:

- Burana, Ibumax, Ibumetin, Ibuprofen-ratiopharm, Ibusal, Ibutabs, Ibuxin, Ibuxin Rapid

Ibuprofeeni on tulehduskipulääke, jota käytetään kuumeen, kivun ja tulehduksen oireiden lievittämiseen esimerkiksi seuraavissa tilanteissa:

- Päänsärky mukaan lukien migreeni
- hammassärky
- lihassärky ja nivelkipu
- kuukautiskipu
- flunssa eli nuhakuume ja influenssa

Ibuprofeeni 400mg tabletti

Annostus aikuiselle itsehoidossa

- Ensiapupäivystyksessä aikuiselle autettavalle luovutetaan korkeintaan 1x400mg tabletti
- Tabletti voidaan tarvittaessa puolittaa, jos autettava ottaa 200mg ibuprofeenia
- Aikuisilla tilapäisten kipu- ja kuumetilojen hoidossa kertannos on 200-400 mg enintään kolme kertaa päivässä

Lääkkeen luovuttaminen lasta varten:

- Ensiapupäivystyksissä lapsen huoltaja voi pyytää lapselle ibuprofeenia tilapäiseen kuumeeseen tai kipuun.
- Lääke luovutetaan huoltajalle, mikäli on varmistettu haastattelulla, ettei estettä lääkkeen luovuttamiselle ole.
- **Ei alle 20kg painaville lapsille.** Lapsen paino tulee olla tiedossa.
- Annostus lapsille:
 - paino 20–25 kg: kerta-annos ½ tablettia, annettuna enintään 3 kertaa vuorokaudessa
 - paino 25–40 kg: kerta-annos ½ tablettia, annettuna enintään 4 kertaa vuorokaudessa
 - paino vähintään 40 kg: kerta-annos ½–1 tablettia, annettuna enintään 3 kertaa vuorokaudessa

Tilanteet, joissa ibuprofeenia ei luovuteta 1/3

Ibuprofeenia ei saa käyttää, jos autettavalla on:

- allergia ibuprofeenille
- maha- tai pohjukaissuolihaava nyt tai aiemmin
- alttius ruoansulatuskanavan verenvuodoille (lääkäri kertonut)
- aiemmin ilmennyt mustia tai verisiä ulosteita, verioksennuksia tai anemiaa tulehduskipulääkkeiden käytön yhteydessä

Tilanteet, joissa ibuprofeenia ei luovuteta 2/3

Ibuprofeenia ei saa käyttää, jos autettava:

- on raskaana
- sairastaa vaikea-asteista sydämen vajaatoimintaa
- sairastaa astmaa ja on allerginen asetyylisalisyylihapolle tai jollekin muulle tulehduskipulääkkeelle
- sairastaa verenvuototautia (hemofiliaa) tai verihiutaleiden vähäisyyttä (trombosytopeniaa)
- käyttää veren hyytymistä tai veritulppien muodostumista estävää lääkitystä

Tilanteet joissa ibuprofeenia ei luovuteta 3/3

Autettavan tulee keskustella/olla keskustellut lääkärin kanssa ennen kuin käyttää ibuprofeenia mikäli:

- sairastaa astmaa
- autettavalla on jokin sydän- ja verisuonisairaus, kuten verenpainetauti, sydämen vajaatoiminta, sepelvaltimotauti, aivojen tai raajojen verenkiertohäiriöitä
- sairastaa munuaisten tai maksan vajaatoimintaa
- on jokin ruoansulatuskanavan sairaus kuten Crohnin tauti haavainen paksusuolen tulehdus (*Colitis ulcerosa*)
- on esiintynyt nenäverenvuotoja, vatsavaivoja, mustelmataipumuksen lisääntymistä tulehduskipulääkkeiden käytön yhteydessä

Parasetamoli

Parasetamoli

Kauppanimiä:

- Panadol Novum, Paracetamol-ratiopharm, Para-Tabs, Paramax, Pamol, Pinex, Rolod
- Parasetamolia käytetään kivun ja kuumeen hoitoon
 - Päänsärky
 - Hermo- ja lihassärky
 - Flunssa eli nuhakuume, influenssa
 - Hammassärky
 - Kuukautiskivut
 - Kuume

Parasetamoli

- Parasetamoli ei vaikuta veren hyytymiseen, eikä aiheuta ruuansulatuskanavan haittavaikutuksia
- Ei lievitä tulehdusta
- Yliannostus voi aiheuttaa hengenvaarallisen maksavaurion!

”Vuonna 2013 myrkytyskuolemia, joissa parasetamoli oli tärkeimpänä löydöksenä oikeuskemiallisesti tutkituissa vainajissa, todettiin kaikkiaan 17.” Yhteensä parasetamolimyrkytyspotilaita tilastoitiin 95 henkeä.

Lähde: <http://yle.fi/aihe/artikkeli/2015/04/01/parasetamoli-yhaseamman-myrkytyskuoleman-takana>

Annostus itsehoidossa aikuisella

- 500-1000mg tabletti korkeintaan 3 kertaa päivässä
- Ensiapupäivystyksessä luovutetaan korkeintaan **1x500mg** tabletti.
- Tablettia ei pidä ottaa useammin kuin neljän tunnin välein.
- Vuorokauden ehdoton maksimiannos on 3000mg.

Lääkkeen luovuttaminen lasta varten

- Ensiapupäivystyksissä lapsen (alle 16-vuotias) huoltaja voi pyytää lapselle parasetamolia kuumeeseen tai kipuun
- Lääke luovutetaan huoltajalle, mikäli on varmistettu haastattelulla, ettei estettä lääkkeen luovuttamiselle ole
- Lapsen paino tulee olla tiedossa
- Yli 40 kg:n painoisille lapsille 1kpl 500mg tabletti (korkeintaan kolme kertaa vuorokaudessa)
- 25-40 kg:n painoisille lapsille ½ - 1 tabletti (korkeintaan kolme kertaa vuorokaudessa)
- 17-25 kg:n painoisille lapsille ½ tablettia (korkeintaan kolme kertaa vuorokaudessa)
- Ei alle 4-vuotiaille lapsille

Parasetamolia ei luovuteta, jos autettava

- On allerginen parasetamolille
- Sairastaa maksa- tai munuaissairautta
- On päihteiden vaikutuksen alainen
- Käyttää muita särkylääkkeitä samanaikaisesti

Asetyyლისალიზილიჰაპო

Asetyyლისისyylihappo

Kauppanimiä:

- Aspirin, Disperin, Primaspan, Asa-Ratipharm
- Vaikka Asetyyლისისyylihappo on tulehduskipulääke, sitä EI käytetä ensiapupäivystyksissä muuhun kuin sydänperäisen rintakivun ensiapuun.
 - Jos autettava ennestään käyttää asetyyლისისyylihappovalmistetta, on se todennäköisesti tarkoitettu estämään valtimotukoksia ja niihin liittyviä sydän- ja aivoinfarkteja pienenä annoksena

Asetyyლისალისიყილიჰაპო ენსიაპუპაივყსყსისსა

Akuutissa rintakipukohtauksessa **soitetaan 112**. Ensiapupäivystyksissä aikuiselle autettavalle luovutetaan **250mg** (1/2 500mg tabletista) vain akuutissa rintakipukohtauksessa. Autettavaa ei kuljeteta itse.

- Tabletti pureskellaan suussa
- **Pureskeltuna** Primaspan -enterotabletti käyttäytyy päällystämättömän asetyyლისალისიყილიჰაპოtabletetin tavoin.
- Jos autettava on allerginen asetyyლისალისიყილიჰაპოille, lääkettä ei luovuteta.

Kyypakkaus eli hydrokortisoni 50 mg/tabletti

Kauppanimiä: Kyypakkaus, Ampiky

- Kyypakkauksessa on kolme tablettia, joiden vaikuttava aine on hydrokortisoni. Hydrokortisonia on 50 mg/tabletti.
- Kyypakkaus on tarkoitettu ampiaisen tai mehiläisen piston tai käärmeenpureman aiheuttamiin reaktioihin.
- Kyypakkauksen tarkoitus on helpottaa autettavan oloa.
- Kyyn purtua tulee aina hakeutua lääkärin hoitoon, vaikka purema on harvoin hengenvaarallinen.
- Mikäli ampiaisen tai mehiläisen pistos aiheuttaa voimakkaan reaktion, tulee hakeutua lääkärin hoitoon.

Annostus itsehoidossa aikuisella

- Aikuiselle luovutetaan kolme 50mg hydrokortisonitablettia, mikäli estettä lääkkeen luovuttamiselle ei ole todettu
- Kerta-annoksena Kyypakkaus-tabletteja voi käyttää raskauden ja imetyksen aikana

Lääkkeen ottaminen

- Tabletit otetaan pienen nestemäärän kera, koska kyynpurema voi aiheuttaa pahoinvointia
- Autettavalle ei anneta muita nesteitä seuraavan 30 minuutin aikana

Lääkkeen luovuttaminen lasta varten

- Ensiapupäivystyksissä lapsen huoltaja voi pyytää lapselle kyypakkausta kyyn, ampiaisen tai mehiläisen pistoon
- Lääke luovutetaan huoltajalle, mikäli on varmistettu haastattelulla, ettei estettä lääkkeen luovuttamiselle ole
- Lapsen ikä tulee olla tiedossa

Ikä	Tablettia
0-5 vuotta	1 tabletti
5-15 vuotta	2 tablettia
>15 vuotta	3 tablettia

Kyypakkausta ei tule käyttää, jos

- On allerginen hydrokortisonille
- Tabletteja ei saa käyttää muuhun tarkoitukseen, esim. allergiaoireiden jatkuvaan hoitoon

Hydrokortisoni 1% voide

Hydrokortisonivoiteen käyttö

- Voidetta käytetään paikallisesti ihon tulehduksiin ja allergioihin, kun ei ole vaaraa ihon märkimisestä.
 - Allergiset ihottumat
 - Hyönteisten puremat
 - Auringon polttaman ihon hoito
 - Taiveihottumat
 - Pesuaineiden aiheuttamaan ihottumat
- Hydrokortisonivoidetta voi käyttää myös raskauden ja imetyksen aikana.

Hydrokortisonivoidetta ei tule käyttää

- Ei hiertymiin tai avohaavoihin
- Ei märkiviin
- Ihottumaan tullut rikkouma tai raapiuma ei kuitenkaan estä valmisteiden käyttöä
- Ei saa käyttää silmiin

Setiritsiinidihydrokloridi 10 mg

Setiritsiini

Kauppanimiä

- Zyrtec, Heinix, Histec, Alzyr, Cetimax, Cetirizin
Sandoz/Ratiopharm/Bluefish, Gardex
- Setiritsiini on antihistamiini, jota käytetään allergian oireiden hoitoon
 - Allergiseen nuhaan liittyvät silmä- ja nenäoireet
 - Nokkosihottuma eli urticaria

Setiritsiinin käyttö

Annostus itsehoidossa aikuisella

- Aikuiset voivat tarvittaessa ottaa **kerran päivässä** yhden tabletin.

Setiritsiiniä ei luovuteta, jos autettavalla on:

- allergia setiritsiinille tai muulle antihistamiinille
- vaikea munuaissairaus
- raskaana tai imettää

Lääkkeen luovuttaminen lasta varten

- Ensiapupäivystyksissä lapsen huoltaja voi pyytää lapselle setiritsiiniä heinänuhaan tai allergiseen ihottumaan.
- Lääke luovutetaan huoltajalle, mikäli on varmistettu haastattelulla, ettei estettä lääkkeen luovuttamiselle ole.
- Lapsen ikä tulee olla tiedossa ja se kirjataan.
- 12 vuotta täyttäneet nuoret voivat tarvittaessa ottaa **kerran päivässä** yhden tabletin.
- 6-11-vuotiaille lapsille annostus on puoli tablettia kaksi kertaa päivässä.
- Ei alle 6-vuotiaille.

Yleistä lääkkeiden luovuttamisesta ja ottamisesta

- 12-15-vuotiaalle luovutetaan itsehoidon tueksi käsikauppalääke, jos ei ole estettä käsikauppalääkkeen luovuttamiselle ja huoltajalta saadaan esim. puhelimitse tähän lupa. Alle 12-vuotiaan huoltajan tulee olla paikalla antamassa lupa.
- 16-vuotiaalle ja sitä vanhemmalle voidaan käsikauppalääke luovuttaa ilman huoltajan lupaa, mikäli ei ilmene estettä.

Autettavan muut lääkkeet

- Otettaessa tulehduskipulääkkeitä, muita tulehduskipulääkkeitä ei pidä käyttää samanaikaisesti.
- Muiden lääkkeiden samanaikaisesta käytöstä on hyvä sopia lääkärin kanssa.
- Itsehoitolääke on tarkoitettu tilapäiseen käyttöön. Jos oireet jatkuvat pitkään tai niitä esiintyy usein, on autettavan otettava yhteys lääkäriin.

Raskaus ja lääkkeet

- Ensiapupäivystyksissä ei luovuteta tulehduskipulääkkeitä raskaana oleville.
- Muissa lääkkeissä noudatetaan lääkepakkauksen ohjetta.

Yleistä tablettien ottamisesta

- Tabletit otetaan runsaan nesteen kera, esim. ½-1 lasillista vettä.

Poikkeus:

- Akuutissa sydänperäisessä rintakivussa asetyyლისალიssyylihappo pureskellaan suussa ilman nestettä hätäkeskuksen antamien ohjeiden mukaisesti.

Huolehdi näistä

- Lääkkeet on pidettävä alkuperäispakkauksissa, jolloin lääkkeen annostus tapahtuu lääkepakkauksen ohjeen mukaisesti – ulkomuistilla ei toimita.
- Päihtyneelle ei luovuteta lääkettä.
- Läkettä ei luovuteta mukaan kaverille.
- Vanhentuneita lääkkeitä ei luovuteta.

Aina luovuttaessasi lääkettä

Ole huolellinen!

- Muista hyvä käsihygienia.
- Kysy onko allergioita.
- Tarkista että lääke on oikea.
- Tarkista vahvuus.
- Kirjaa tiedot huolellisesti ylös.
- Kerro asiakkaalle miten hänen tulisi ottaa itsehoitolääke.

Kertaa opittuja asioita!

Lähteet 1/2

- http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=dlk00649
- <http://spc.fimea.fi/indox/nam/html/nam/humpil/1/12293591.pdf>
- http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=far11675
- http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=far12021
- http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=far11747
- <http://yle.fi/aihe/artikkeli/2015/04/01/parasetamoli-yha-useamman-myrkytyskuoleman-takana>
- <http://spc.fimea.fi/indox/nam/html/nam/humpil/4/215834.pdf>
- http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=far12379

Lähteet 2/2

- http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=far12675
- http://www.ebm-guidelines.com/dtk/syd/avaa?p_artikkeli=syd00127
- http://www.terveyskirjasto.fi/terveyskirjasto/tk.koti?p_artikkeli=far11670

Lähteet luettu 5.10.2015

- Ensiapuohjeet 2015, Suomen Punainen Risti, Euroopan elvytysneuvoston ohjeisiin perustuen, 2015, julkaistu helmikuussa 2016.